

Asia: VN/1347/2021

Arviomuistio oikeudenkäyntikuluista riita-asioissa

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Sisällys

1. Aluksi
2. Tuomioistuinviraston kannanotot arviomuistiossa esitettyihin keinoihin
3. Pyydetty lausunto erityisesti tämän vaalikauden aikana mahdollisesti toteutettavista keinoista
4. Tuomioistuinviraston käsitys oikeudenkäyntikuluihin vaikuttavista seikoista ja menettelyn kokonaismuutoksen tarpeesta
5. Tuomioistuinviraston yleishuomioita oikeudenkäyntikuluvastuun jakautumiseen ja kulujen määriin liittyen
6. Lopuksi

Pyydettyinä lausuntona Tuomioistuinvirasto esittää seuraavan.

1. Aluksi

Tuomioistuinviraston näkemyksen mukaan oikeudenkäyntikulujen alentamista koskevassa keskustelussa tulisi kulujen kohtuullisuuden ohella keskiössä olla myös itse riita-asioiden käsittelytapa ja sen kehittäminen. Menettelyn itsessään tulisi tukea tarkoituksenmukaisuutta, joutuisuutta, joustavuutta ja prosessitaloudellista oikeudenkäyntiä. Nykyinen prosessi on kohtuullisen raskas. Jotta tuomarit voivat hoitaa lainkäyttötehtävänsä parhaalla mahdollisella tavalla, riita-asian käsittelyä olisi syytä uudistaa. Prosessia ei kuitenkaan tule uudistaa pistemäisesti

eikä uudistamisen lähtökohtana tule olla resurssien säästäminen, vaikkakin uudistaminen varsin todennäköisesti toisi mukanaan myös prosessitaloudellisia etuja. Menettelyn suoraviivaistaminen ja tuomarin mahdollisuus tarkoituksenmukaisimmalla tavalla ohjata prosessia sekä aineellisesti että prosessuaalisesti edellyttää riitaoikeudenkäynnin kokonaisvaltaista tarkastelua.

Oikeudenkäyntikulujen määrään vaikuttaa olennaisesti oikeudenkäynnin kesto. Oikeudenkäynnin pitkittyminen kasvattaa asianosaisten oikeudenkäyntikuluja. Oikeudenkäynnin keston kannalta olennaista on, että tuomioistuinten perusrahoitus on riittävällä tasolla. Oikeudenkäyntimenettelyä uudistamalla ei voida paikata tuomioistuinten riittämättömiä resursseja. Tuomioistuinten perusrahoituksen onkin kaikissa olosuhteissa oltava turvattu.

Perusrahoituksen riittävyyden ja oikeudenkäyntimenettelyn kehittämisen ohella on jatkuvasti panostettava kaikkien toimijoiden koulutukseen. Erityisesti tuomareilta vaaditaan laajempaa näkökulmaa ja kykyä käyttää prosessia niin, että asia tulee käsitellyksi tehokkaasti ja järkevästi niin, ettei asianosaisille aiheutu pitkittymistä eikä ylimääräisiä kustannuksia. Yhteiset koulutus- ja keskustelutilaisuudet avustajien ja oikeudenkäyntiin osallistuvien viranomaisten kanssa olisivat yhtenäisen käytännön ja menettelytapojen luomiseksi hyödyllisiä. Myös koulutukseen tulee olla riittävät resurssit.

2. Tuomioistuinviraston kannanotot arviomuistiossa esitettyihin keinoihin

Keinot 1-4: Kilpailutilanne

Tuomioistuinvirasto ei pidä keinoja 1 ja 2 eli avustajien kelpoisuusvaatimusten alentamista tai juristien koulutusmäärien lisäämistä vartenotettavina tavoitteiden toteuttamiseksi. Tavoitteena tulee olla oikeudenkäytön tehokkuuden ja laadun parantaminen, eikä sitä saavuteta käytettävissä olevien avustajien määrää lisäämällä.

Kuluarvion laatiminen ja hinnoittelun läpinäkyvyys (keinot 3 ja 4) ovat puolestaan keinoja, joita voi olla syytä selvittää tarkemmin. Asiakkaan näkökulmasta kokonaishinta-arvion saaminen olisi välttämätön tieto toisaalta prosessikyynnyksen ja toisaalta avustajan valinnan suhteen.

Keskustelua olisi syytä käydä myös asianajopalkkioiden muodostumisesta. Palkkio kattaa tarpeellisen ja kohtuullisen ajankäytön. Arvioinnissa huomioidaan toisaalta tarpeelliset toimenpiteet ja toisaalta kohtuullinen tuntiveloitus. Aikaveloitus ei kuitenkaan välttämättä ole omiaan kannustamaan ripeään työskentelyyn.

Keinot 5-12: Aiheutuvat oikeudenkäyntikulut

Asianajopalveluiden vapauttaminen arvonlisäverosta ja asianajopalkkioiden hintasääntely (keinot 5 ja 7) kuuluvat Tuomioistuinviraston näkemyksen mukaan osin asianajopuolen kilpailutilannetta koskevaan keskusteluun, eikä Tuomioistuinvirasto katso tarpeelliseksi lausua niistä enempää.

Oikeudenkäyntimaksun alentamisen (keino 6) osalta Tuomioistuinvirasto yhtyy arviomuistiossa esitettyyn. Maksun alentaminen vaikuttaisi hyvin vähäisessä määrin asianosaisille syntyviin kokonaiskustannuksiin eikä siksi ole varteenotettava keino päästä tavoitteiseen.

Samoin preklusiosääntelyn mahdollisilla muutoksilla (keino 9) olisi, arviomuistiossa todetulla tavalla, vain marginaalinen vaikutus oikeudenkäyntikulujen syntymiseen.

Tuomioistuinvirasto puoltaa oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista ja tehostamista koskevia keinoja. Arviomuistiossa esitetyt huomiot oikeudenkäyntimenettelyn uudistamiseen ja oikeudenkäyntien keston lyhentämiseen liittyen (keinot 8 ja 11) ovat kannatettavia, vaikkakaan ne eivät ole nopealla aikataululla toteutettavissa.

Oikeudenkäyntien keston lyhentämisellä on oletettavasti myönteinen vaikutus oikeudenkäyntikulujen määrään. Tuomioistuinviraston tilastoista tekemien havaintojen mukaan suurin viive riita-asioiden tuomioistuin käsittelyssä ajoittuu käräjäoikeuksissa vastauksen saapumisen ja suullisen istuntokäsittelyn (valmisteluistunto, pääkäsittely) väliseen aikaan. Tämä ajanjakso tulisi saada lyhyemmäksi.

Menettelyn tehostamiseen ja joutuisuuden parantamiseen on ajateltavissa useita erilaisia keinoja tai niiden yhdistelmiä. Tuomioistuinvirasto nostaa esiin tässä sanotun lisäksi keskeisimpiä oikeudenkäynnin tehostamiseen tähtäviä keinoja tämän lausunnon kohdassa 4.

Eurooppalaisen vähäisiä vaatimuksia koskeva menettely (https://e-justice.europa.eu/content_small_claims-42-fi.do) toimii varsin hyvin. Menettely mahdollistaa asian hoitamisen ilman lainopillista apua, mikä on omiaan huomattavasti vähentämään kulujen syntymistä. Eurooppalainen menettely on myös varsin hyvin ohjeistettu ja vakioitu, mikä osaltaan tekee menettelystä tosiasiallisesti käytettävän sekä mahdollistaa kansalaisten oikeuksiinsa pääsyn. Olisikin syytä pohtia, tulisiko kansallisessa menettelyssä olla vastaavanlainen vähäisiä vaatimuksia koskeva menettelynsä. Vakiomuotoisten lomakkeiden käyttämisellä, informatiivisella prosessinjohtolla ja oikeusmuotoilun avuin olisi luotavissa menettely, jolla euromääräisesti vähäisen riitaisen saatavan voisi helposti saattaa tuomioistuimen ratkaistavaksi. Eurooppalaisen esikuvan mukaisesti lähtökohtana voisi pitää ratkaisemista kirjallisen aineiston perusteella. Ehdotus kansallisesta vähäisten vaatimusten menettelystä (keino 12) olisikin selvittelyn arvoinen. Mahdollista vähäisiä vaatimuksia koskevaa uutta menettelyä harkitessa tulee kuitenkin huomioida myös se, mitä ns. normaalimenettelystä myöhemmin lausutaan ja ehdotetaan. Tuomioistuinvirasto kannattaa

ensisijaisesti perusprosessin kehittämistä. Menettelyjen eriyttämisen tulee tapahtua vain, jos se on selvästi perusteltua.

Aikaisempaa laajempi mahdollisuus ratkaista oikeudessa vireillä olevia riita-asioita pääkäsittelyä toimittamatta (keino 10) voi olla selvittämisen arvoinen. Usein kuitenkin kirjallisesti ratkaistavat asiat edellyttävät huolellista kirjallista valmistelua, mikä joka tapauksessa tarkoittaa toimenpiteitä ja kulujen syntymistä. Tästä syystä keinoa ei voida pitää erityisen vaikutuksellisenä suhteessa tavoitteeseen alentaa oikeudenkäyntikuluja.

Keinot 13-18: Oikeudenkäyntikuluvastuun jakautuminen ja sen huomioiminen oikeudessa

Tuomioistuinvirasto kannattaa keinojen 13-18 lisäselvittämistä.

OTT Satu Saarensola on väitöskirjaansa Oikeudenkäyntikulut ja kohtuullisuus liittyen todennut, että ”jotta taloudellisesti tai muutoin heikommassa asemassa olevan asianosaisen pääsy tuomioistuimeen ja oikeuksiin voitaisiin taata, olisi kehitettävä häviäjä maksaa -periaatteeseen liittyvän täyden korvauksen säännön varjoon jäänyttä kohtuullisuussäntöä sekä tuomarin aktiivisen toiminnan merkitystä korostavaa sääntelyä.” (Satu Saarensola: Oikeudenkäyntikulut ja jakautumisen ongelma, Lakimies 5/2017, s. 707–711)

Lainsäädäntöteknisesti muutos voitaneen toteuttaa joko 1 §:n pääperiaatetta lieventäen tai muotoilemalla poikkeukset pääsäännöstä entistä kattavampaa muotoon. Saarensola on väitöskirjassaan ehdottanut 8 b §:n muotoilemista uudelleen. Saarensolan mukaan tuomioistuimen roolin tulisi olla selkeästi suurempi kuin aikaisemmin. Asian aktiivinen hallinnoiminen ja tuomioistuimen käsittelyn eri vaiheissa hyväksymät kustannusarviot ovat hänen mukaansa keinoja, joilla kokonaiskulujen karkaamista kohtuuttomiksi tai kasvamista voitaisiin estää.

Jonkinlaisena ongelmana keinojen 13-18 osalta voidaankin pitää sitä, että kohtuullistava vaikutus tapahtuisi lopullisesti vasta tuomiolla eli oikeudenkäyntikuluista päätettäessä. Näiden keinojen rinnalla olisikin Tuomioistuinviraston näkemyksen mukaan syytä pohtia keinoja saattaa kulukysymys ja mahdollisen kuluriskin ohjaava vaikutus jo osaksi aikaisempaa oikeudenkäyntimenettelyä.

Keinot 19-21: Muut keinot

Kuluttajariitalautakunnan toimivallan laajentaminen (keino 19) ja oikeusavun ja oikeusturvavakuutusten kehittäminen (keino 21) eivät Tuomioistuinviraston näkemyksen mukaan vaikuta juurisyhyyn eli riita-asioiden jatkuvasti kasvaviin oikeudenkäynnin kuluihin. Sinänsä keinoilla varmasti voitaisiin saavuttaa yksittäisen asianosaisen kannalta selkeitä etuja kulujen määrissä tai niiden kantovastuun osalta.

Sovittelun edistäminen (keino 20) on kannatettava päämäärä, mutta keinona alentaa oikeudenkäyntikuluja se ei kuitenkaan voi olla merkittävässä asemassa. Sovittelumenettely alentaa kyllä lähes poikkeuksetta asianosaisen kannettavaksi tulevaa kuluosuutta. Sovittelu yleensä myös lyhentää käsittelyn kestoa huomattavasti. Sen lisäksi sovittelussa vastataan lähtökohtaisesti vain omista kuluista. Sovittelu voi muutoinkin olla asianosaisille kokonaisvaltaisesti edullisempi tapa ratkaista riitaisuus. Sovittelun edut tulevat kuitenkin esiin yksittäistapauksissa, eikä sovittelun edistäminen tuomioistuimissa vaikuta yleisellä tavalla riita-asiana käsiteltävän asian oikeudenkäyntikuluihin.

Kansalaisilla on sovittelumahdollisuuksista huolimatta oltava mahdollisuus saattaa riita-asiansa oikeuden ratkaistavaksi. Oikeudenkäyntimenettelyllä ja sitä seuraavalla arvovaltaisella ratkaisulla on katsottu olevan ennaltaehkäisevä vaikutus, erityisesti erilaisten sitoumusten osalta. Pelko siitä, että asia viedään oikeuteen, on olennainen osa pacta sunt servanda -mekanismia. On selvää, että perustuslain turvaama oikeus asianmukaiseen ja joutuisaan oikeudenkäyntiin on edelleen taattava.

Sitä vastoin ennakoitavuus ja parempi ymmärrys todennäköisesti aiheutuvista kuluista on kannatettava päämäärä sekä oikeudenkäynnin että sovittelun osalta. Mitä varhaisemmassa vaiheessa asianosainen tulee tietoiseksi kuluriskistä, sitä paremmin hän voi huolehtia eduistaan.

3. Pyydetty lausunto erityisesti tämän vaalikauden aikana mahdollisesti toteutettavista keinoista

3.1. Oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 1 §:n soveltaminen viran puolesta

Arviomuistiossa on käsitelty mahdollisuutta soveltaa oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 1 §:ää viran puolesta (keino 14). Silloin tuomioistuimen tulisi hävinneen asianosaisen mahdollisesta myöntämisestä huolimatta soveltaa pykälää velvoittaessaan hävinneen asianosaisen korvaamaan voittaneen asianosaisen oikeudenkäyntikulut.

Oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 1 §:n mukaan häviäjän on korvattava vastapuolen kohtuulliset oikeudenkäyntikulut. Uuden, yleisen kohtuusarvioinnin (esimerkiksi ”korvattava...asian laatuun ja laajuuteen nähden kohtuulliset oikeudenkäyntikulut”) lisääminen oikeudenkäyntikuluja koskevaan harkintaan voisi olla keino tehostaa prosessia ja toimenpiteitä. Tämä merkitsisi, etteivät kulut olisikaan enää absoluuttisen dispositiivisia, vaan oikeus voisi aina kohtuullistaa häviäjän maksuvelvollisuutta. Tuomioistuimet tekevät avustajien palkkioiden osalta kohtuullistavaa harkintaa oikeusapujutuissa. Voidaan kysyä, onko itse maksavien asianosaisten tapauksissa poissuljettua, että tuomioistuimet tekisivät vastaavaa kontrollointia.

Toisaalta OK 21 luku sisältää jo nyt jonkin verran säännöksiä (4-6 §) erityisharkintaa varten, mutta näiden soveltamiskynnys on nykyisellään verraten korkealla.

Tuomioistuinvirasto suhtautuu myönteisesti tuomioistuimen harkintavallan lisäämiseen. Siinä tapauksessa, että 1 §:ään ei säädettäisi viran puolesta sovellettavaa kohtuusarviointia, pääsäännöstä tehtävät poikkeukset tulisi joka tapauksessa tarkastella kokonaisuutena ja pohtia erityisesti 8 b §:n sanamuodon muuttamista lievemmäksi.

3.2. Korvattavien oikeudenkäyntikulujen määristä säättäminen

Arviomuistiossa on todettu myös, että olisi mahdollista säätää suoraan siitä, mitä pidettäisiin erilaisissa asioissa kohtuullisena määränä korvattavia vastapuolen oikeudenkäyntikuluja (keino 16). Muistiossa tämän keinon katsotaan johtavan yhdenmukaisempaan ja ennakoitavampaan oikeuskäytäntöön kuin vaihtoehdot lieventää harkinnanvaraisesti täyden korvauksen periaatetta taikka muuttaa oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 1 §:ää tai 8 b §:ää.

Tuomioistuinvirasto pitää tätä sekä muita arviomuistiossa esitettyjä arvioita korvaustaulukon mahdollisen käyttöönoton vaikutuksista oikeasuuntaisina.

Korvauksista säättämisellä olisikin oletettavasti saatavissa todellista vaikuttavuutta kulujen muodostumiseen. Tuomioistuinvirasto kannattaa ajatusta siitä, että asian ajamisen kannalta tarpeelliset toimenpiteet ja toimenpiteistä aiheutuva kokonaislaskutus olisi jollakin tapaa suhteutettu – tai kontrolloitavissa - asian tai toimenpiteen laatuun ja laajuuteen nähden. Olisi kuitenkin syytä tarkastella, voisiko samankaltaiseen ohjaavaan ja hillitsevään vaikutukseen päästä myös muulla tavoin kuin säättämällä kulukatosta lailla.

Tuomioistuinviraston ehdotus vaihtoehtoisesta kuluvastuuta kontrolloivasta toteutustavasta kuvataan lausunnon kohdassa 5.

4. Tuomioistuinviraston näkemys oikeudenkäyntikuluihin vaikuttavista seikoista ja yleisemmin kokonaisuutensa tarpeesta

4.1. Tunnistetut haasteet ja uuden sääntelyn tarve

Arviomuistiossa ehdotetut keinot ja toimenpiteet ovat kiitettävän monipuolisia. Useampien keinojen kohdalla herää silti kysymyksiä niiden tosiasiallisesta vaikuttavuudesta. Eri keinoja yhdistelemällä olisi oletettavasti saatavissa jonkinlaista apua nykytilanteeseen, mutta on syytä pohtia, riittääkö se. Riskinä on, että suhteellisen nopeilla ja pistemäisillä muutoksilla tehdyt muutokset eivät vaikuta juurisyöhyn, joka Tuomioistuinviraston käsityksen mukaan pitkälle johtuu lainsäädäntöön ja prosessikulttuuriin liittyvistä haasteista, jotka tuomioistuinlaitoksen riittämättömän perusrahoituksen ohella johtavat oikeudenkäyntien pitkittymiseen.

Tuomioistuinvirastossa on tarkasteltu tilastollisesti käräjäoikeuksien laajojen riita-asioiden käsittelyaikoja ja erityisesti eri käsittelyvaiheiden kestoa. Tarkastelussa voitiin todeta, että yleensä suurin viive asian käsittelylle kohdistuu vastauksen saapumisen ja ensimmäisen valmisteluistunnon väliseen ajanjaksoon, jonka aikana yleensä laaditaan yhteenveto asianosaisten kirjelmien perusteella ja pyritään sopimaan ajankohta valmisteluistunnolle. On tavallista, että riita-asiassa selvitetään asianosaisten halukkuus siirtää asia tuomioistuinsovitteluun myös tuona ajankohtana. Myös ensimmäisen valmisteluistunnon ja pääkäsittelyn välistä aikaa voitiin pitää jossain määrin pitkänä. Sen sijaan muissa käsittelyvaiheissa ei ollut havaittavissa yhtä selviä viiveitä.

Yhtenä syynä juuri tämän vaiheen kestolle voitaneen pitää liian pitkiä kirjelmiä ja oikeuskysymysten jäsentymättömyyttä, jotka aiheuttavat ajanhukkaa yhteenvedon laatimisessa ja asian kirkastamisessa. Oikeudenkäynnin suullisuus ja asian jalostumisen vaiheistus ei ole täysin vakiinnuttanut paikkaansa käytännössä.

Toisaalta viiveet asian suulliseen käsittelyyn saattamisessa ja läpiviemisessä johtuvat myös asioiden liiallisesta määrästä käsittelijää kohden. Kun vireillä olevia asioita on liikaa, ei niiden kaikkien optimaalinen edistäminen ole mahdollista eikä uuden asian valmisteluun ole mahdollista tarttua heti. Tuomioistuinten toiminnan edellytykset tuleekin taata riittävällä resursoinnilla.

Rovaniemen hovioikeuspiirin lauluhankkeessa on nostettu esiin asianosaisvalmistelun ja tarkoituksenmukaisen prosessin valinnan merkitys laajojen riita-asioiden tehokkaalle käsittelylle (Laajojen riita-asioiden käsittelyn suunnittelu, Laatutyöryhmä I raportti, toistaiseksi julkaisematon, s. 4). Raportissa on tunnistettu oikeudenkäyntiasiakirjojen laadun merkitys yhteenvedon laatimisen tehokkuuden ja joutuisuuden kannalta. Myös valmisteluistunnon toteuttaminen etäyhteyksin on arvioitu toimivaksi keinoksi jouduttaa käsittelyä ja alentaa oikeudenkäyntikuluja. Keskeisenä ehdotuksena on esitetty niin kutsutun järjestäytymiskokouksen järjestäminen erityisesti vaikeampien ja laajempien asioiden käsittelyssä. Laatutyöryhmän raportissa todetaan, että järjestäytymiskokouksella tarkoitetaan tilaisuutta, jossa ”keskustellaan asian käsittelystä ja prosessisuunnitelmasta. Järjestäytymiskokouksessa käydään läpi lausumien ja prosessiratkaisujen tarpeellisuus, mahdollisten lausumien ja täydennysten määrääjat, valmisteluistunnon ajankohta, preklusion käyttäminen ym.” Järjestäytymiskokous voitaisiin harkinnan mukaan järjestää jopa jo siinä vaiheessa, kun vastaajan avustajasta on saatu tieto.

Tuomioistuinvirasto kiinnittää huomiota myös Keskuskaupakamarin nopeutettua välimiesmenettelyä koskeviin 1.1.2020 voimaan tulleisiin sääntöihin ja erityisesti niiden menettelyä välimiesoikeudessa koskevaan lukuun IV. Vastaavalla tavalla kuin Rovaniemen hovioikeuspiirin lauluhankkeessa on esitetty, nopeutettu välimiesmenettely alkaa järjestäytymiskokouksella, jossa sovitaan asian käsittelystä ja aikataulusta niin, että varmistetaan menettelyn tasapuolisuus, joutuisuus ja kustannustehokkuus. Välimiehellä on melko laajat valtuudet päättää asian käsittelytavasta ja prosessiaikataulusta (25 § sekä 29-30 §:t). Kirjelmistä ja mm. niiden pituudesta on erikseen lausuttu 31 §:ssä. Lisäkirjelmien tulee olla lyhyitä ja määräaika niiden jättämiseen on enintään 14 päivää välimiehen kehotuksesta.

Myös välimiesmenettelylaissa on välimiehen harkintavaltaan ja tarkoituksenmukaiseen käsittelytapaan liittyviä säännöksiä (23 – 28 §).

Tuomioistuimille tulisi kaikilta osin taata mahdollisimman hyvät toiminnan edellytykset. Olisikin syytä harkita voitaisiinko joitakin Rovaniemen laatuhankeessa esitettyjä ja nopeutetussa välimiesmenettelyssä omaksuttuja keinoja ottaa käyttöön myös riita-asioiden oikeudenkäynneissä keinoina jouduttaa prosessia erityisesti vastauksen saapumisen ja ensimmäisen valmisteluistunnon välisenä aikana ja osaltaan alentaa sen kustannuksia.

Oikeudenkäyntikuluja koskeva ongelma ei näkemyksemme mukaan ole poistettavissa täysin ilman, että tapaa, joilla riita-asiat käsitellään, tarkastellaan kriittisesti ja uudenlaisia ratkaisuja etsien. Menettelyä koskevat lainsäädäntömuutokset olisivat oletettavasti omiaan vaikuttamaan sekä käsittelyn tehokkuuteen, joutuisuuteen että sen kustannuksiin. Alla kuvataan joitakin keinoja, joiden avulla itse menettely käsityksemme mukaan saataisiin tukemaan näitä tavoitteita.

4.2. Asian käynnistäminen

Oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 2 §:ssä on lueteltu se, mitä haastehakemuksen tulee sisältää. Ongelmiksi ovatkin muodostuneet hyvin laajat ja yksityiskohtaiset haaste- ja muut kirjelmät. Ajateltavissa olisi, että asian vireille saattaminen ja käsittelyn käynnistäminen tapahtuisi hyvin paljon kevyemmällä tavalla kuin nykyään. Keventämistä voisi aikaansaada esimerkiksi

- vakioiduilla lomakkeilla
- haastehakemuksen enimmäispituutta rajoittamalla
- haastehakemuksen sisältövaatimuksia lieventäen
- ilmoittamalla ensivaiheessa vain pääasiallinen todistelu

Tavoitteena olisi vähentää kirjoittamista, mikä osaltaan jäntevöittäisi asian – eli vaatimuksen ja sen välittömien perusteiden – esittämistä. Kiteytetty asian ilmaiseminen olisi omiaan helpottamaan tuomarin valmistelutyön aloittamista, kuten myös vastaajan osalta kanteeseen vastaamista. Sovinnollisen ratkaisun löytäminen helpottuisi, koska asiaa ei olisi vielä tehty raskaaksi eikä kulujakaan olisi syntynyt kovinkaan paljoa. Tämä edistäisi myös kansalaisten mahdollisuutta asioida itse asiassaan, minkä lisäksi myös tuomarin prosessinjohtollinen vaikuttamismahdollisuus korostuisi.

Sama pyrkimys keventämiseen koskisi luonnollisesti vastausta.

Todistelun tarkempi ilmoittaminen voisi tapahtua vasta kun tiedetään, mikä asiassa ylipäätään on riitaista.

Tuomioistuinviraston on tarvittaessa mahdollista tuottaa lomake tai ainakin koordinoita siihen tähtäävä toiminta. Lomakettakin parempi tapa olisi käynnistää asiat tulevaisuudessa AIPA-järjestelmään kytketyssä asiointiportalissa, jolloin portaalin avulla olisi parhaat mahdollisuudet ohjata toimintaa toivottuun suuntaan.

4.3. Valmistelu

Asian valmistelun osalta olisi mahdollista tarjota käsittelijälle joustovaraa tarkoituksenmukaisimman etenemistavan valitsemisessa. Esimerkiksi yhteenvedon laatimisvelvollisuudesta ennen istuntoa tulisi voida poiketa. Yhteenvedon voisi laatia myös istunnon jälkeen, jos osoittautuu että asian käsittelyä edelleen – hinta-analyysiin, sovintokeskustelujen ja mahdollisen aineellisen täsmentymisen jälkeen – on tarvetta jatkaa. NykYTEknologiaa hyväksi käyttäen olisi myös mahdollista työstää yhteenvedoa yhdessä asianosaisten kanssa istunnossa, suppeiden vireilletulokirjelmien ja suullisten täsmennysten perusteella.

Valmistelun voisi myös jakaa niin sanottuun asiavalmisteluun ja prosessivalmisteluun. Aikataulua ja muita prosessitoimenpiteitä tai niin sanottuja teknisiä asioita koskeva keskustelu (järjestäytymiskokous) tulisi käydä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Toisaalta joskus sen tekeminen on mahdollista vasta sen jälkeen, kun asiaa on edes jonkin verran valmisteltu aineellisesti. Tältäkin osin tulisi olla joustomahdollisuuksia.

Prosessisuunnitelman laatiminen ja siihen sitoutuminen olisi ensiarvoisen tärkeää. Suunnitelmasta tulisi ilmetä asian vaiheiden tavoiteajankohdat ja suunnitellut käsittelyajankohdat. Suunnitelmasta poikkeaminen olisi mahdollista vain erityisistä syistä.

Valmistelussa tulisi myös nostaa esiin oikeudenkäyntikulut. Asianosaisten olisi syytä tehdä laskelmaa kuluistaan ja vedota mahdollisiin poikkeuksiin kuluvastuun osalta. Prosessisuunnitelman avulla olisi mahdollista havainnollistaa eri vaiheiden vaatimat työmäärät.

Varsinaisten oikeudenkäyntikulujen (hinta-/kustannuslaskelma) lisäksi asianosaisia tulisi valmistelun alkuvaiheessa kehottaa arvioimaan oikeudenkäynnin mukanaan tuomia hyötyjä taikka haittoja (lopputulusanalyysi) samaan tapaan kuin sovittelumenettelyssä tyypillisesti tehdään. Sovittelussa on tapana kehottaa osapuolia kulujen lisäksi arvioimaan myös sellaiset muut, oikeudenkäynnin ulkopuoliset seikat, jotka heidän kannaltaan vaikuttavat eri lopputulosten intressiarviioon.

Kuluihin liittyvän tietoisuuden tuominen prosessin alkuvaiheeseen lisäisi joka tapauksessa kulukysymyksen läpinäkyvyyttä ja ennakoitavuutta. Myös sovinnon edistäminen tai sovitteluun ohjaaminen olisi hedelmällistä tältä pohjalta.

4.4. Oikeudenkäynnin aikatauluttaminen; joutuisuus

Oikeudenkäyntikuluilla on kiinteä liittymä joutuisuuteen. Ajateltavissa on, että riita-asioille yleisesti tai erilaisille juttutyypeille erityisesti luotaisiin vaikkapa laatutyöprojektin seurauksena tavoiteaikatauluja.

Toisaalta jo etenemissuunnitelman laatimisvelvoite olisi jo itsessään omiaan ohjaamaan käytäntöä, eikä tarkempia aikataulutavoitteita kenties ole syytä asettaa. Olennaista olisi, että seuraavan vaiheen ajankohta aina olisi tiedossa.

4.5. Suullisuuden korostaminen ja sähköisten työtapojen hyödyntäminen

Suulliseen ilmaisuun tulisi luottaa enemmän. Optimaalisesti tuomioistuin ja asianosaiset rakentaisivat, työstäisivät ja kirjoittaisivat yhdessä resiittiä ja yhteenvetoa. Tuomarin tekemät kirjaukset yhteiseen työdokumenttiin valmisteluistunnossa säästäisivät paljon asianosaisten kirjoittamista ja sen myötä laskuttamista. Ylipäätään tulisi entistä enemmän pohjata esitykset siihen, mitä vastapuoli on asiasta esittänyt. Digitaalinen ja sähköinen työskentely luo hyvät edellytykset ns. yhteiskirjoittamiselle ja asiakirjojen helpolle muokkaamiselle. Etäyhteydet luovat hyvän keinon välttää turhia kuluja. Niiden käyttöön on jo nykyisellään valmiudet kaikissa tuomioistuimissa.

4.6. Yhteiset toimintatavat ja prosessin johdon merkitys

Internetissä kaikkien saatavilla oleva ohje, joka perustuisi tuomioistuinten ja asiamiesten yhteisesti hyväksymiin toimintatapoihin, olisi omiaan edesauttamaan riita-asian käsittelyn sujuvoittamista. Ohje sisältäisi kronologisen kuvauksen asian vaiheista ja tyyppillisistä toimenpiteistä eri vaiheissa.

Esimerkiksi Tanskassa on sovittu yhteisistä toimintatavoista riita-asioiden käsittelyssä. Ohje riita-asiain käsittelystä (Vejledning om behandling af civile sager ved byretterne) on valmistunut vuonna 2013 tuomaryhdistyksen (Den Danske Dommerforening) nimissä. Ohje, joka on ollut asianajajien kommentoitavana työstön aikana, on alle 30-sivuinen ja sisältää lyhyen kuvauksen jutun eri käsittelyvaiheista ja esimerkiksi todisteiden nimeämisestä. Ohjeen liitteenä on lomakemuotoinen etusivu haastehakemukseen ja vastaukseen liitettäväksi. Ohjeen luominen on edellyttänyt ymmärrystä niistä odotuksista, joita toimijoihin puolin ja toisin riita-asian käsittelyssä kohdistuu. Ohjeessa esimerkiksi todetaan, ettei annettuja määräaikoja lähtökohtaisesti pidennetä ja että asiakirjat tulee toimittaa tietyssä muodossa. Vastaanottajiksi on ajateltu asianosaiset itse, mutta myös asianajajat ovat sitoutuneet noudattamaan sääntöjä ja käytäntöjä, sillä koko ohjeistuksen alkusysäys oli asianajajien toive saada pitkittyneet käsittelyajat kuriin.

Konkreettisella ohjeistuksella on katsottava olevan yhtenäistä vaikutus, minkä lisäksi sellainen auttaa henkilöä toimimaan omassa asiassaan ilman avustajaa. Yhteinen ymmärrys siitä, mitä missäkin vaiheessa on tarkoitus tehdä ja mitä missäkin vaiheessa odotetaan, olisi omiaan

jäntevöittämään menettelyä kautta linjan. Myös tuomarin prosessinjohtovelvollisuuden kuvaaminen edistäisi samoja päämääriä.

Tuomioistuinvirasto pitää kannatettavana, että meilläkin luotaisiin yhteinen ohje asianajajille ja asianosaisille riita-asioiden käsittelystä ja yhteisistä linjauksista toimenpiteiden osalta. Tuomioistuinvirasto voisi toimia asiassa koordinoivana tahona. Ohjeen luominen ei silti poista tarvetta uudistaa ja tehostaa menettelyä lainsäädäntötoimenpitein.

4.7. Muutoksenhaku

Asian tarpeettoman laaja käsittely muutoksenhaussa on merkittävä tekijä oikeudenkäynnin kustannusten muodostumisessa. Muutoksenhaun tarkempi kohdentaminen ja sen ulkopuolelle jäävän poisrajaaminen valituskäsittelystä olisi omiaan alentamaan kuluja sekä keventämään tarvittavien resurssien määrää kautta linjan.

Muutoksenhaussa olisikin, samaan tapaan kuin ensiasteessa, syytä pohtia uudenlaista tapaa käynnistää valituksen käsittely. Samalla tavalla kuin edellä on luonnosteltu käräjäoikeuden osalta, myös hovioikeudessa olisi mahdollista ajatella valitukselle vakioitua muotoa tai valituskirjelmän pituuden rajoittamista, tavoitteena mahdollisimman kevyt käynnistäminen käräjäoikeuden tuomion pohjalta. Joka tapauksessa myös muutoksenhaussa olisi syytä pyrkiä mahdollisimman suppeaan kirjalliseen ilmaisuun. Mahdollisimman tarkoituksenmukaisen ja joutuisan muutoksenhakuvaiheen käynnistäminen edellyttäisi, että asianosaiset keskittyisivät nykyistä selvemmin ilmaisemaan sen, mihin ovat osaltaan tyytymättömiä, mihin vetoavat ja mitä todistelua nimeävät. Käräjäoikeudessa lausutun mekaanisesta toistamisesta tulisi aktiivisesti päästä eroon.

Myös hovioikeudessa asianosaiset voitaisiin kutsua esimerkiksi etäyhteyksin järjestettävään järjestäytymiskokoukseen pian kirjelmien saapumisen jälkeen. Tarkoituksena olisi suullisesti tarkentaa muutoksenhaun kohde ja tarvittava todistelu ja suunnitella asian jatkokäsittelyä ja sen aikataulua. Tähän vaiheeseen sopisi myös mahdolliset sovintoneuvottelut tai yhdessä tehty muutoksenhaun rajaaminen.

5. Tuomioistuinviraston yleishuomioita oikeudenkäyntikuluvastuun jakautumiseen ja kulujen määriin liittyen

5.1. Suuntaa-antava ohje tai suositus tarpeelliseksi arvioidusta työmäärästä

Arviomuistiossa esitetyn kulukattosäätelyn sijaan Tuomioistuinvirasto näkisi ensisijaisesti kannatettavana luoda oikeudenkäyntikulujen enimmäiskorvausvastuuta vastapuolelle koskeva suositusluontoinen ohje. Suosituksissa olisi haarukoitu se työpanos, joka yleisellä tasolla olisi kohtuudella tarpeen tietyn prosessitoimen riittäväksi ja asianmukaiseksi suorittamiseksi.

Euromääräisen kulujen rajaamisen sijaan kyse olisi tarpeellisen työpanoksen arvioimisesta. Työpanoksen laajuutta arvioitaessa tarkastelun kohteena voisi olla joko prosessin tyypitetyt vaiheet yleensä (kirjalliset toimenpiteet, suulliset, pääkäsittely, muutoksenhaku) tai eri jutturyhmien kokonaistyöpanokset tyyppitapausten perusteella. Lähtökohtaisen tason lisäksi ohjeessa olisi mahdollista huomioida esimerkiksi aineiston laajuus taikka jutun intressi lisämääreinä. Vähäisten vaatimusten osalta voisi esimerkiksi ohjeistaa, ettei oikeudenkäyntikulut voi ylittää esimerkiksi 50% intressin määrästä, mikäli niitä ei säänneltäisi kokonaan omakustanteisiksi. Myös niin sanotun perusprosessin sisälläkin olisi mahdollista tehdä karkeaa määrittelyä jutun vaikeusasteesta ja sen arviointiin liittyvistä tekijöistä (aineiston laajuus, oikeuskysymysten määrä, osapuolet, asian merkitys, intressin suuruus) ja määrittää niille korvausvastuuraameja.

Ohje olisi luonnollisesti syytä tehdä tiiviissä sidosryhmäyhteistyössä. Tällaisella laatuhankekyöllä ja sen seurauksena syntyvällä suosituksella olisi todennäköisesti suurta vaikutusta oikeudenkäyntikulujen yhdenmukaisuuteen ja yleiseen kohtuullisuuteen. Vaikka taulukot tai ohjeet eivät olisi ehdottomia, olisi niillä oletettavasti tosiasiallista ohjaavaa vaikutusta. Näin on tapahtunut Henkilövahinkoasian lautakunnan suositusten osalta ja on perusteltua olettaa, että suositukset toimitisivat myös oikeudenkäyntikulujen osalta.

Eryyisen tärkeässä roolissa tietyn suunta-antavan hintaraamin olemassaololla olisi suhteessa asianosaisiin, jotka ajavat asiaansa itse ilman avustajaa.

Ohje koskisi vastapuolelle häviötilanteessa korvattavia kuluja, mutta sillä ei rajoitettaisi asianosaista suorittamasta asiamiehelleen palkkiota sopimusperusteisesti. Suositusten olemassaolo antaisi kuitenkin asianosaiselle jonkinlaista käsitystä tarvittavan työmäärän laajuudesta myös oman avustajan työpanoksen arvioimiseen.

5.2. Kulukysymys aidosti osaksi prosessia alusta alkaen

Oikeudenkäyntikulukysymys olisi joka tapauksessa syytä saada juoksemaan asiakäsittelyn rinnalle sen sijaan, että vaatimukset esitetään puolin ja toisin juuri ennen oikeudenkäynnin päättymistä. Tämä merkitsisi odotettavissa olevien oikeudenkäyntikulujen arvioimista esimerkiksi prosessisuunnitelman laatiminen yhteydessä tai ns. järjestäytymiskokouksessa.

Kysymyksessä ei silti tule olla kuluvaluulla spekuloinnin käyttämistä painostamiseen, vaan läpinäkyvyyden ja neutraalin tietoisuuden lisäämistä oikeudenkäyntiin liittyvästä taloudellisesta riskistä.

5.3. Huolimaton prosessaaminen ja asiamiehen korvausvastuu

Arviomuistiossa ei ole juurikaan käsitelty oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 4-6 §:iä. Näiden osalta voidaan todeta soveltamiskäytännön olevan niin vähäistä, ettei säännöksillä voida katsoa olevan aitoa vaikutusta siihen, miten asioita oikeudenkäynnissä hoidetaan.

Esimerkiksi 5 ja 6 §:ien soveltamiskynnys on korkea ja koskee lähinnä tilanteita, joissa poissaololla tai vastaavalla selkeällä laiminlyönnillä aiheutetaan istunnon peruuntuminen. Käytännössä lainkohtiin vedotaan harvoin koskien huolimatonta kirjelmöintiä taikka muuta puutteellista prosessitoimintaa. Riidan kohteen jouheva selvittäminen valmistelussa ja tehokkaan pääkäsittelyn läpivieminen tulisi kuitenkin olla osapuolten ja tuomioistuimen yhteinen tahtotila ja päämäärä. Asian huolimatonta ajaminen tai käsittelyn muu viivästyttäminen aiheuttaa resurssihukkaa sekä vastapuolelle että valtiolle.

Soveltamiskynnyksen alentamisella voisi olla hillitsevää vaikutusta tarpeettomien kulujen aiheuttamiseen.

6. Lopuksi

Tuomioistuinvirasto katsoo, että yksittäisillä toimenpiteillä tuskin on saatavissa riittävää muutosta oikeudenkäyntien kustannuksiin. Esimerkiksi vähäisiä vaatimuksia koskevalla uudella menettelyllä ja häviöjä maksaa -periaatteen ehdottomuudesta luopumisella olisi oletettavasti saatavissa jonkinlaista muutosta myös lyhemmällä tähtäimellä. Niillä ei kuitenkaan poisteta ongelman juurisyytä.

Kulut ovat päätepiste ja määräytyvät vahvan pääsäännön mukaan lopputuloksen mukaan. Kulukehityksestä olisi kuitenkin syytä käydä avointa keskustelua oikeudenkäynnin aikana.

Ylipäätään itse menettelyä tulisi tehostaa tarpeettomien kulujen estämiseksi. Tuomioistuinviraston näkemyksen mukaan olisikin syytä pohtia lainsäädäntömuutoksia, jotka keskenään myötävaikuttaisivat nykyaikaiseen, mahdollisimman kevyeen ja tarkoituksenmukaiseen riita-asioiden oikeudenkäyntimenettelyyn. Tällä olisi samalla välitön vaikutus yhteys kuluihin.

Kulukatosta säätäminen saattaa olla liian voimakas toimenpide puuttua nykytilanteeseen. Samankaltaiseen tulokseen voisi kuitenkin päästä jo yhdessä työstettyjen työmääräsuositusten avulla. Kysymys olisi edelleen vain korvausvastuun rajoittamisesta, ei siitä, kuinka paljon asiakas omalle avustajalleen maksaisi. Käytettyihin työtunteihin perustuva taulukko taikka kategorisointi ei ole suoraan palkkioita leikkaavaa, vaan tarpeettomia tai viiveitä aiheuttavia toimenpiteitä leikkaava.

Lisäksi Tuomioistuinvirasto korostaa, että oikeudenkäyntimenettelyä ja oikeudenkäyntikulusääntelyä kehittämällä ei voida korjata tuomioistuinten puutteellisesta resurssoinnista aiheutuvaa oikeudenkäynnin keston pitkittymistä, mikä osaltaan kasvattaa asian käsittelystä aiheutuvien oikeudenkäyntikulujen määrää.

Ylijohtaja Riku Jaakkola

Erityisasiantuntijat Nina Immonen ja Kaisa Puro

Jaakkola Riku
Tuomioistuinvirasto

Immonen Nina
Tuomioistuinvirasto